

A "népszolgálat" fogalmának tartalma és változása a magyar kisebbségi közösségek történetében

(MTA Kisebbségkutató Intézet / Institute for Ethnic and National Minority Studies, Hungarian Academy of Sciences / kezdeményezte tematikus blokk a VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusra)

A "népszolgálat" -- az erdélyi magyar közírásban, az 1930-as években megjelenő -- fogalmát egy kulturális kódnak tekintjük a magyar kisebbségi közösségek működésének megértéséhez.

Mit gondol a saját társadalmáról és hogyan konstruálja meg azt egy-egy magyar kisebbségi elitcsoport a 20. században? Milyen az a közösség-konstrukció, amelynek a vélt vagy valós érdekeit a kisebbségi elit – régióként és különböző időszakokban -- képviseli? Ezek a társadalom konstrukciók, hogy válnak a kisebbségi önszemlélet pilléreivé, miként fejtik ki szocializációs hatásukat?

A népszolgálat a politika egy klasszikus felfogásához vezet vissza, amely a jó élet létrehozását, a közügyek intézését az adminisztráción, a rendfenntartáson, stb. túl elsősorban a polgárok lelkének nemesítésében látta. Ennek megfelelően a közösséggel, a társadalommal való kapcsolattartás, a társadalom építése -- a mai bevett politikai gyakorlattól eltérően -- nem "politikai kommunikáció", nem "meggyőzés", nem "propaganda", nem "imázsépítés", nem "politikai marketing", hanem a polgárok lelkének ápolása, a személyes útmutatás és példamutatás révén. E szerint a társadalmi élet mozgatórugója nem a személyes érdek, hanem a közösségi érték kell, legyen, és ezzel lehet hatékonyan a kulturális alapon (organikusan) létező nemzetet építeni („önösszeszedés”). Továbbá, a részletesen kidolgozott gyakorlati (gazdasági, társadalmi, szociális, "kulturális") feladatok nem önmagukban fontosak, hanem azért, mert a közösség spiritualitását erősítik. Ebből következik, hogy a népszolgálatot megfogalmazók számára a kisebbségi kérdés megoldása sem elsősorban, mint jogi ("emberjogi"), hanem mint spirituális kérdés vetődik fel: a nemzetiségi kérdés megoldásának az elsődleges feltétele nem a külső jogi keretek kialakítása, hanem a saját lelki transzformáció. A revízió például elsősorban a „magunk revíziója” kell, hogy legyen.

Ebben a cselekvési modellben az elitnek társadalmi kötelezettségei vannak. Az "egyéni" megnyilatkozások csak akkor jogosultak, ha egy valamilyen tágabb, a közösség számára hasznos eszmerendszerhez igazodnak. Eszerint az "egyéni", "eredeti", de a közösség számára haszontalannak vagy károsnak minősített vélemények értelmetlenek és értéktelenek.

Az 1945 utáni időszakban az erdélyi magyar közéletben a "pragmatikus" szocializmus-kommunizmus ideológiája a népszolgálatot, mint jelszót és modellt, megtartotta. Azzal a különbséggel, hogy megfosztotta annak legfontosabb elemétől, a spiritualitástól. Vagy esetleg úgy is vizsgálhatjuk ezt a váltást, mint a "spiritualitás" átértelmezését? Hipotézisünk szerint ekkor a népszolgálati eszmekörben a nemzeti kultúra, mint egyfajta szekularizált teológia jelenik meg. A társadalmi elkötelezettség pedig ennek a nemzetkisebbségi kultúrának a védelmében, építésében valósulhat meg. Mindezt pedig egy szocialista, nemzeti kommunista ideológiai szerkezetben lehetett képviselni és a saját közösség érdekeit folyamatosan tematizálni.

Más kérdések

- a népszolgálat fogalmának melyek a belföldi és külföldi teológiai, illetve gyakorlati, közösségépítő forrásai? Mindezek milyen szellemi előzményekre vezethetők vissza a 19. század második felében?
- hogyan viszonyulnak a népszolgálat bizonyos értékei, elképzelései a kor más politikai, adminisztratív, gazdasági, ideológiai elképzeléseihez?
- milyen értékek alapján képzelték el a közösség megszervezését
- mit gondoltak a keresztény közösségről
- milyen külföldi modelleket próbáltak alkalmazni a közösségépítésben ("a nép művelésében", "szolgálatában")
- hogyan változott és tagolódott három különálló időszakban a hatalomhoz való viszony (1918-1940/ 1940-1944 /1944-1989/
- milyen viszonylatokban konstruálják meg a saját társadalmuk sajátosságait („erdélyiség”, a „kisebbségi ember”)

Bárdi Nándor -- Filep Tamás Gusztáv -- Lőrincz D. József